

VAMZDYNŲ GEOPOLITIKA CENTRINĖS AZIJOS REGIONE TARP RUSIJOS IR VAKARŲ

GIEDRIUS ČESNAKAS

Vytauto Didžiojo universitetas
Politikos mokslų ir diplomatijos fakulteto
Šiuolaikinės Europos politikos studijų programos magistrantas
El. paštas: giedriuscesnakas@gmail.com

Straipsnis skirtas išanalizuoti Rusijos ir Vakarų valstybių interesų susikirtimą siekiant užsitikrinti energetinių produktų (naftos ir gamtinių dujų) tiekimą iš Centrinės Azijos, kurioje suirus Sovietų Sąjungai susiformavo tam tikras geopolitinis vakuumas. Rusija, siekdama įtvirtinti savo kaip energetinės supervalstybės statusą ir projektuoti geopolitinę galių placiame regione, siekia užsitikrinti vamzdynų, tampančių šios galios elementais, trasas per savo teritoriją ir per energetiką daryti įtaką tiek Centrinės Azijos, tiek Europos valstybėms. Centrinės Azijos energetinių išteklių transportavimo sistema per Rusiją jai leistų susigrąžinti po SSRS griūties prarastas pozicijas Centrinėje Azijoje. JAV, veikdama tiesiogiai ir per kitas valstybes, siekia diversifikuoti energetinių išteklių transportavimo tinklus ir sumažinti Centrinės Azijos priklausomybę nuo Rusijos ir tuo pat metu sustiprinti savo geopolitines pozicijas. Straipsnis iliustruoja, kaip glaudžiai yra persipynę valstybių geopolitiniai, diplomatiniai, ekonominiai, energetiniai siekiai. Taip pat straipsnyje parodoma, kad už ekonominių interesų slypi ilgalaikiai politiniai siekiai ir, atvirkščiai, kaip bendradarbiauja politikai ir energetinių kompanijų vadovai, įgyvendindami energetinius projektus.

1991 metais, nepavykus įgyvendinti Centrinės Azijos respublikų siekių išsaugoti Sovietų Sąjungą ir jai žlugus, pačiame Eurazijos kontinento centre susiformavo geopolitinis vakuumas, kuriame pradėjo kirstis pasaulio galingiausių valstybių ir Centrinės Azijos respublikų kaimynių interesai, siekiai įsitvirtinti Centrinėje Azijoje, turėti sau lo-

jalias naujųjų respublikų vyriausybes. Ėmė kartotis XIX a. „Didžiojo žaidimo“ scenarijus; ne be reikalo XX a. pabaigos ir XXI a. pradžios interesų konfliktai, kuriuose atsiduria Centrinės Azijos teritorija, vadinami „Naujuoju didžiuoju žaidimu“ (angl. *New Great Game*).

Centrinėje Azijoje, kuri, remiantis „Azijos vystymo banko“ pateiktu apibrėžimu, apima Azerbaidžaną, Kazachstaną, Turkmėnistaną, Kirgiziją, Uzbekistaną ir Tadžikistaną¹, siekia įsitvirtinti Jungtinės Amerikos Valstijos, Rusija, Kinija, Iranas; remiantis Zbigniewu Brzezinsky’iu, savų interesų šioje teritorijoje turi ir Turkija bei Ukraina, taip pat Europos Sąjungos šalys. Minėtų valstybių norą įsitvirtinti Centrinėje Azijoje nulėmė ne tik tradiciniai – realistinės geopolitikos teorijos apibrėžiami reiškiniai, tokie kaip siekis apriboti konkuruojančios valstybės įtaką geografinėje zonoje ar įgyti didesnę karinę galią. Minėtų valstybių siekius įsitvirtinti Centrinėje Azijoje lemia neorealisticiniai iššūkiai, pirmiausia, siekis apsirūpinti energetiniais ištekliais. Žvelgiant iš šios pozicijos, Centrinė Azija yra didelį energetinių išteklių potencialą turinti geografinė teritorija², kuri gali ilgam aprūpinti civilinį ir karinį sektorių degalais, kompensuoti energetinių išteklių vartojimo augimą bei, valdant energetinių išteklių šaltinius ir jų transportavimo srautus, įgyvendinti globalią geopolitinę strategiją. Šiame kontekste verta analizuoti Rusijos energetinio dominavimo Centrinėje Azijoje pozicijas, kuri tiek dėl savo geografinės padėties, tiek dėl gan ilgos bendros kultūrinės ir istorinės praeities turi didžiausią įtaką Centrinės Azijos valstybėms. Per Rusijos energetinių vamzdynų politiką Centrinėje Azijoje galima atskleisti jos ir jos konkurenčių geopolitinius siekius regione ir interesų sankirtas geopolitinėje ir energetinėje sferose.

Rusijos Federacija, valdant Vladimirui Putinui, vamzdynus laiko viena iš savo geostrategijos įgyvendinimo priemonių, kuri leidžia projektuoti tiek ekonominę, tiek politinę galią labai plačiame regione, kuris apima visą Eurazijos žemyną ir zoną už jo ribų. Būtent svarbių vamzdynų kontrolė ir yra viena pagrindinių prielaidų traktuoti Rusiją kaip energetinę supervalstybę. Rusijos vamzdynų politika Centrinėje Azijoje gali lemti Rusijos energetinę politiką visuose kituose regionuose, ypač Europos zonoje. Vamzdynų politika Centrinėje Azijoje

yra sritis, kurioje susikerta Rusijos ir kitų galingų Azijos kaimynių – Kinijos, Irano, Turkijos geopolitiniai interesai, įskaitant ir galingiausios pasaulio valstybės – JAV geopolitinius interesus.

NAFTOTIEKIŲ GEOPOLITIKA CENTRINĖJE AZIJOJE

Rusijos interesų zonoje yra ne tik veikiantys, bet ir tik projektuojami naftotiekiai, kurie eina ar eis jos teritorija, kuriais yra ar bus galima kontroliuoti naftos eksportą iš Centrinės Azijos regiono. Vienas svarbiausių naftotiekių, einančių per Rusijos teritoriją iš Centrinės Azijos regiono, yra Tengiz–Novorosijsko naftotiekis, jungiantis naftos telkinius Pietų Kazachstane ir Rusijos Novorosijsko uostą prie Juodosios jūros. Šio naftotiekio statybai 1992 metais buvo sukurta atskira kompanija – „Kaspijos vamzdynų konsorciumas“. Naftotiekis yra artimiausias kelias Kazachstano naftai patekti į pasaulinę rinką, nes Novorosijsko uoste kazachų nafta yra pakraunama į tanklaivius. Lyginant su kitomis Rusijos naftotiekių trasomis, einančiomis Kaukazo teritorijoje, šis vamzdynas laikomas saugiu, nes nekerta nestabilios – Čečėnijos Respublikos teritorijos. Saugumo faktorius buvo ypač svarbus Rusijos ir Čečėnijos karų metu ir pokario laikotarpiu, kai vamzdynai tapdavo separatistų taikiniu (kaip Baku–Novorosijsko naftotiekis, kuris buvo susprogdintas 1994 m.).

„Kaspijos vamzdynų konsorciumo“ projektas yra strategiškai reikšmingas tiek Rusijai, tiek Kazachstanui. Rusija tikisi per 40 naftotiekio eksploatacijos metų iš mokesčių ir tarifų gauti apie 20 mlrd. Jungtinių Valstijų dolerių (USD) pajamų, Kazachstanas turėtų gauti apie 8,2 mlrd. USD mokesčių ir dividendų³. Pirmasis statybos etapas buvo baigtas 2001 metais, o remiantis „British Petroleum“ (BP) duomenimis, 2006 metais šiuo naftotiekiu buvo transportuota 32 mln. tonų naftos. Užbaigus antrąjį naftotiekio statybos etapą, jo galia turėtų siekti 67 mln. tonų naftos per metus⁴.

Rusija šį naftotieki interpretuoja kaip „Rusijos pergalę Kaspijos regione, už teisę transportuoti kazachų naftą“⁵. Nepaisant finansinių laimėjimų, kuriems galima priskirti ir Rusijos vamzdynų bei naftos terminalų struktūros plėtrą, vamzdynas tapo Rusijos įtakos plėtros

Centrinėje Azijoje instrumentu. Šis vamzdynas pasidarė viena svarbiausių alternatyvų kitiems vamzdynams, kurie jau nutiesti ir kuriuos ketinama tiesti aplenkiant Rusijos teritoriją. Vertinant didelius naftotiekio pajėgumus iš kitų – suinteresuotų valstybių pusės, galima teigti, jog tokiu būdu Rusija palieka nedideles alternatyvas kitiems naftos transporto iš Kazachstano ir Centrinės Azijos interesantams.

Rusijos pranašumas šiame ir kituose tokio tipo projektuose reiškiama tuo, kad suirus Sovietų Sąjungai Rusija iš karto pradėjo derybas dėl energetinių tinklų plėtotės, kai Centrinės Azijos regiono valstybės tik pradėjo formuoti savo regioninius prioritetus. Tuo metu dar didelė Maskvos įtaka ir neaiškios Centrinės Azijos pozicijos leido Rusijai veikti intensyviau, nes jau 1992 metais buvo pasirašyta „Kaspijos vamzdynų konsorciumo“ steigimo sutartis. Kazachstano interesai išėiti į pasaulines rinkas sutapo su Rusijos siekiu didinti vamzdynų galimybes regione ir įtvirtinti savo įtaką.

Interesų naftos transportavimo sektoriuje kova tarp Rusijos ir JAV, Turkijos, Azerbaidžano vyko ne dėl išgaunamos naftos, nes gavybos kiekiai buvo ganėtinai menki, bet dėl „būsimos“ naftos, t. y. siekta plėtoti vamzdynus dar tik galimai naftos telkinių eksploatacijai. Žvelgiant iš neorealizmo perspektyvos, kovota ne dėl vamzdynų ekonominės reikšmės, bet dėl geopolitinės įtakos regione, kuri gali reikštis ne tik karinių bazių steigimu, bet ir ekonomiais bei ryšių svertais.

„Kaspijos vamzdynų konsorciumą“ kaip įtakos priemonę Centrinės Azijos respublikoms suvokia ir pačios respublikos bei siekia mažinti šią įtaką. Azerbaidžano prezidentas Gaidaras Alijevas jau 1997 metais pareiškė, kad „valstybė neketina likti visiškai priklausoma nuo Maskvos naftos transportavimo sektoriuje“⁶. Kadangi Rusija neturėjo per Azerbaidžaną ir iš jo einančių vamzdynų monopolijos Kaspijos naftai transportuoti Vakarų kryptimi aplenkiant Rusijos teritoriją, alternatyva tapo Azerbaidžanas. Rusijos vamzdyno į Novorosijską patikimumą mažino ir Čėčėnijos konfliktas, vamzdyno alternatyva tapo Supsa – Juodosios jūros uostas Gruzijoje. 1996 metų pasirašius sutartį dėl Baku–Supsa vamzdyno statybos (sutartis galioja 30 metų), projektui įgyvendinti ir koordinuoti transporto srautus Gruzijos teritorijoje buvo sukurta Gruzijos vamzdynų kompanija. Dėl techninių kliūčių

projekto sąmatą, kuri ir taip jau buvo vadinama „amžiaus sandoriu“, teko padidinti dar 275 mln. USD iki 1,275 mlrd. USD. Be to, trasa eina šalia konfliktų židinių – Kalnų Karabacho ir Abchazijos, taigi per ganėtinai nesaugią teritoriją. Tokios didelės pinigų sumos ir gana rizikinga trasa rodo, kad Vakarų kompanijos žūtbūt norėjo turėti alternatyvų naftotiekį į Vakarus, aplenkiantį Rusiją. Šiuo atveju negalima atmesti ir aktyvaus JAV ir Didžiosios Britanijos bendradarbiavimo su energetikos kompanijomis siekiant įgyvendinti tokio tipo projektą.

Vamzdynų, aplenkiančių Rusijos teritoriją, strateginę svarbą iliustruoja ir „Chevron“ prezidento Richardo Mackee pareiškimas 1996 m. lankantis Gruzijoje, jog „mes stengiamės rasti protingą sprendimą dėl Kaspijos naftos tiekimo į pasaulio rinką“⁷. „Chevron“ po tokių pareiškimų ėmėsi statyti nuosavą naftotiekį Baku–Batumis. Užbaigus naftotiekį Baku–Supsa ir Baku–Batumis statybas, Azerbaidžanas ne tik sustiprino savo naftos gavybos sritį, bet dėl geografinės padėties, kartu su Gruzija, gerokai padidino savo geopolitinę įtaką, tapdamas savotišku fortpostu Vakarų kompanijoms Centrinėje Azijoje – svarbia Vakarams ekonominės ir politinės raiškos zona.

Dešimtajame dešimtmetyje Rusija gavo stiprų priešininką kovoje dėl Centrinės Azijos naftos transportavimo tinklų – Turkiją, nors už Turkijos slypi JAV interesai⁸. Turkija, išnaudodama savo geografinę padėtį patogių transporto maršrutų atžvilgiu, dėjo maksimalias pastangas savo uostą Džeichaną paversti svarbiu naftos terminalu Viduržemio jūroje naftai iš Azerbaidžano ir Kazachstano transportuoti. Ieškant tinkamos trasos maršruto, Turkijai teko spręsti, kaip aplenkti kurdų gyvenamas teritorijas ir nesujungti vamzdyno iš Baku su jos teritorija einančiais Irako vamzdynais. Natūralu, kad trasos paslinkimas į Šiaurę buvo vienintelis sprendimo variantas, įgyvendintas pasirašius Baku–Tbilisio–Džeichano (BTC) naftotiekio projektą 1993 m. Toks sprendimas bei Turkmėnistano ir Turkijos dujotiekis visiškai atitiko JAV ir Turkijos geopolitinius siekius, nes buvo išvengta vamzdynų trasos per Rusiją ir Iraną, ir padidino energetinę Turkijos galią.

JAV geopolitiniai interesai Centrinėje Azijoje ir Kaspijos regione, kaip ir Rusijos, yra iškeliami aukščiau ekonominių. Pirminis Turkijos naftotiekio projektas dėl Džeichano aprūpinimo Azerbaidžano ir Ka-

zachstano nafta numatyta trasa iš Baku į Džeichaną turėjo eiti ne per Gruziją, bet per Armėniją, Azerbaidžano anklavą į Turkiją. Tokia trasa būtų trumpesnė ir jungtų kitų vamzdynų dalis, vadinasi, būtų mažesni statybos kaštai, tačiau įgyvendintas projektas buvo patrauklesnis dėl kelių priežasčių. Pirmiausia Gruzijos ir Azerbaidžano santykiai yra žymiai geresni nei Azerbaidžano ir Armėnijos, didesnis Gruzijos stabilumas, o svarbiausia JAV administracijos palaikymas. JAV siekia didinti galią regione prie pat Rusijos sienų, o Vakarų kompanijų ekonominis dalyvavimas padidina JAV įtaką.

Buvęs JAV valstybės sekretorius Colinas Powelas teigė, kad JAV palaiko BTC naftotiekio statybą⁹. Tai buvo ne tik įtakos didinimas prie Rusijos sienų, bet ir parama Turkijai – NATO sąjungininkei, siekiant pagerinti santykius su ja, padidinti įtaką ir riboti Rusijos priėjimą prie energetikos išteklių. Žvelgiant iš ekonominės pusės, šis naftotiekis užtikrintų stabilias įplaukas į valstybių biudžetus, tarp jų ir Gruzijos (iš tranzitinių tarifų mokesčių), o tai leistų mažinti priklausomybę nuo Rusijos ekonominėje erdvėje. JAV pozicija šio naftotiekio trasos atžvilgiu leido laimėti dvigubą pergalę regione: pirmiausia sumažino Rusijos įtaką, antra – naftotiekis nebuvo nutiestas per Irano teritoriją, ir taip Iranas nesutvirtino savo pozicijų (geopolitinių ir ekonominių) regione. Prie šio projekto parengimo ir įgyvendinimo prisidėjo Z. Brzezinsky'is, kuris Billo Clintono prezidentavimo metu buvo BP konsultantas, ir skubino projekto įgyvendinimą Vašingtone. Svarbus vaidmuo atiteko JAV–Azerbaidžano komercijos rūmams, kurių vadovas Vašingtone yra Timas Cejka, o į Rūmų tarybos sudėtį patenka Henry's Kissingeris ir Jamesas Bakeris III¹⁰.

Ši naftotiekio trasa yra gerai apmąstytas strateginis JAV žingsnis, kuris leidžia JAV daryti didžiulę įtaką regiono vystymuisi. Dėl šios trasos ekonominius padarinius pajuto ir Rusija, nes BTC vien dėl transportavimo galimybių tiekis mažiau, o laikui bėgant gal ir nustos tiekti naftą iš Azerbaidžano į Novorosijską. JAV energetikos ministras Billas Richardsonas BTC projekto pasirašymą 1998 metais pavadino „didžiausiu pasiekimu“¹¹.

Rusijos kraštutinis nusiteikimas prieš šį projektą matomas per tam tikrų pasaulinės politikos ir finansinių struktūrų įsitraukimo į projek-

tą vienpusišką traktavimą. Pasaulio bankas 2001 metais paskelbė, jog, esant būtinybei, prisidės prie naftotiekio statybos ir suteiks 2,4 mlrd. dolerių paskolą, jei Azerbaidžano ir JAV vyriausybės nespės laiku apmokėti naftotiekio statybos. Rusija teigia, kad Pasaulio banko įsitraukimas parodo, jog šis vamzdynas visų pirma yra politinis veiksmas, nes, anot jų, Pasaulio bankas nesuteikia paramos mažo rentabilumo ir pernelyg didelės rizikos projektams.

Rusija pažymi, jog JAV teikia didelę reikšmę Kaspijos regionui, nes klausimai, susiję su naftotiekio statybomis ir regiono politika, buvo perduoti Valstybės departamentui (JAV Užsienio reikalų ministerijai), o tai iš karto nulemia, kad bus priimti aukštesnio lygio sprendimai. Lygiagrečiai JAV prezidento patarėja Elizabeth Johnes, kuri buvo atsakinga už Kaspijos energetinių išteklių sritį, buvo paskirta Kaspijos regiono energetikos departamento vyriausiąja patarėja. 2001 m. JAV ambasados informacinė tarnyba Kazachstane šalies vyriausybę informavo apie siekį glaudžiau bendradarbiauti energetinėje sferoje ir BTC vamzdyną aprūpinti Kazachstano nafta.

Kazachstano naftos išteklių, kurie yra svarbūs BTC vamzdynui, vystymui JAV Kazachstanui skyrė 346 tūkst. USD, kad atliktų galimo vamzdyno, kuris įsijungtų į BTC sistemą, ekonominę, techninę ir ekologinę analizę. Tokio tipo analizei skirta suma yra ganėtinai maža, tačiau ji turi politinę reikšmę, – tai rodo, jog Vašingtonas turi didelę įtaką bei gali veikti ir prieš Rusijos interesus Centrinės Azijos regione.

Kazachstano nafta turi strateginę reikšmę vamzdyno statybai. BTC naftotiekis, kurio ilgis – 1674 km, eis per teritoriją, pasižyminčią sudėtingu reljefu, o tai labai didina vamzdyno tiesimo išlaidas, tad vienintelė ekonominės naudos galimybė yra gana didelis transportuojamos naftos kiekis, kurio neįmanoma pasiekti be Vakarų Kazachstano telkiniuose (Kašagane – 700 tūkst. b/d, iš Tengize – 600 tūkst. b/d) išgaunamų išteklių. Kol kas vienintelis būdas aprūpinti vamzdyną nafta iš Kazachstano yra jos transportavimas tanklaiviais Kaspijos jūra. Problemą išspręstų Kaspijos jūros dugnu į Azerbaidžano teritoriją nutiestas naftotiekis. BTC naftotiekis realiai taptų Aktau–Baku–Tbilisio–Džeichano naftotiekiu. Tokio tipo vamzdyno statybai prieštarauja Rusija, kuri remiasi teisiniu Kaspijos jūros kaip ežero traktavimo pozicija, o norint įgyvendinti

tokį projektą reikia visų aplink Kaspijos jūrą esančių valstybių sutikimo. Nors tuometinis Rusijos prezidentas V. Putinas Kaspijos jūros viršūnių susitikime išsakė poziciją, jog „Rusija nėra nusiteikusi prieš energetinių išteklių transportavimo srautų diversifikaciją“¹², tačiau ši valstybė savo prieštaraujančią poziciją grindžia dideliu ekologiniu pavojumi aplinkai. Galima prisiminti, jog ji pati, įgyvendindama panašius projektus Juodojoje ir Baltijos jūroje¹³, neatsižvelgia į kitų valstybių rekomendacijas ir ekologinę jūrų apsaugą.

Iškyla techninių problemų dėl naftotiekių sujungimo, kadangi Azerbaidžano ir Kazachstano naftos cheminė sudėtis skiriasi, todėl vienos ir kitos valstybės naftos maišymas pasižymi ribotomis galimybėmis. Dar viena problema – nežinomi tikslūs naftos išteklių rezervai regione, ir tai trukdo kurti ilgalaikę energetinę strategiją. Baiminamasi, kad nepasikartotų situacija, kai 2000 metų Azerbaidžano energetinės krizės metu buvo nutrauktas naftos tiekimas naftotiekiais Baku–Supsa ir Baku–Novorosijskas.

Kazachstanas naftotiekių atžvilgiu vykdo pragmatiškesnę politiką, jis siekia nutiesti naftotiekius tiek Rusijos, tiek Vakarų valstybių, tiek Kinijos kryptimis. Kazachstanas, turėdamas gana plačiai išvystytą bendrų vamzdynų su Rusija infrastruktūrą, nėra toks angažuotas tiesti vamzdynus į Vakarus aplenkiant Rusijos teritoriją. Tokia padėtis pirmiausia yra sąlygota istorijos, artimų Rusijos ir Kazachstano santykių, autoritarinių politinių sistemų panašumo ir politinio bendradarbiavimo¹⁴. Rusija suvokia Kazachstaną kaip priešpriešą Azerbaidžanui, kuriame didžioji dalis investicijų ateina iš Vakarų kompanijų. Kazachstano energetinį bendradarbiavimą su Kinija Rusija linkusi toleruoti.

Kazachstanas užima ne tokią palankią poziciją Rusijos atžvilgiu, kaip galvoja Maskva. Kazachstanas yra linkęs nagrinėti įvairių krypčių vamzdynų maršrutus. Tokiu būdu Astana prisitaiko prie galimų politinių pokyčių regione, siekdama nuolat bendradarbiauti su regiono lyderiais. Kita vertus, kitos valstybės į Kazachstano energetikos išteklius žvelgia kaip į Rusijos energetinių išteklių alternatyvą, taip natūraliai Kazachstaną versdamos palaikyti daugiavektorę poziciją.

Rusija įžvelgia tam tikrą metodiką, kuri būdinga JAV kompanijoms siekiant įsitvirtinti Centrinės Azijos ir Kaspijos jūros regionuose ir at-

verti kelią didesnei JAV administracijos įtakai. Anot „Kaspijos regiono geopolitikos“ autorių, „pirmiausia paskelbiami didžiulių energetinių išteklių rezervai, vykdoma informacinė-propagandinė kampanija, kviečiamos privataus verslo investicijos ir tik vėliau prasideda tyrinėjimų darbai atitinkamame telkinyje su numatomais rezervais“¹⁵. Globalūs energetikos pramonės veikėjai dažnai pasitraukia iš telkinių atlikę savo tyrimus. Varžybos tarp globalių veikėjų Centrinėje Azijoje vyksta ne dėl realių gamtinių išteklių, bet dėl įtakos, nes nemažai skirtingų pusių paskelbtų duomenų yra ginčytini ir labiau transcendentiniai nei realūs.

Energetinę Rusijos poziciją Centrinėje Azijoje gerina Pietuose esanti islamistinė Irano Respublika. JAV energetinės politikos Centrinėje Azijoje veiksmus riboja prasti JAV santykiai su Iranu, nuolatinė įtampa ir galima karinė priešprieša. Dėl konflikto su Iranu JAV ir jos sąjungininkės negali vystyti aktyvios energetinių vamzdynų politikos Centrinės Azijos Pietų kryptimi. JAV pastangos aplenkti Iraną tiesiant vamzdynus trukdo Centrinės Azijos energetikos tinklų diversifikacijos strategijai, todėl, siekdama tiesi vamzdynus Pietų kryptimi, JAV turi tam naudoti ilgesnę ir techniškai sudėtingesnę trasą per Afganistaną į Pakistaną. Kadangi NATO pajėgos ir Afganistano administracija ne visiškai kontroliuoja valstybės teritoriją, ši kryptis yra kol kas pernelyg pavojinga. Dėl tokių stiprių ribojančių veiksnių Vakarų energetikos kompanijos Centrinės Azijos ir Kaspijos jūros regionuose gali veikti tik Rytų–Vakarų kryptimi. Tokie ribojimo veiksniai tiesiogiai veikia Rusijos energetikos politikos naudai Centrinėje Azijoje ir stiprina Rusijos padėtį.

Rusija, įgyvendindama geopolitinius interesus, siekia palaikyti draugiškus santykius su Iranu ir juos gerinti, sukurti atsvaros bloką Vakarams. Rusija vykdo aktyvią ekonominio bendradarbiavimo su Iranu politiką, į kurią įeina ir prekyba ginklais (priešlėktuvinių sistemų pardavimas Iranui, kai buvo gerokai pablogėję jo santykiai su JAV 2006 metais). Irano plėtojamą energetinių santykių su Centrinės Azijos valstybėmis politiką galima pavadinti skeptiška, kadangi Iranas regiono naftą perka prie savo sienų ir vėliau ja disponuoja kaip savo nuosavybe, aprūpindamas šiaurinę valstybės dalį ir padidindamas valstybės pietinėse teritorijose išgautos naftos tiekimą pasaulinei rinkai.

Priėjimas prie dviejų jūrų ir Indijos vandenyno Irano poziciją naftos eksportui į pasaulines rinkas daro itin patogia. Iranas susiduria tik su politiniais naftos eksporto ribojimais, kuriuos taiko didžiausia naftos vartotoja ir galingiausia pasaulio valstybė JAV. JAV pozicijos linksta laikytis daugelis Vakarų valstybių, tačiau Italijos energetikos kompanijos „ENI“ Rytų Europos, Rusijos ir Centrinės Azijos regionų problemų departamento viceprezidentas Domichyko Spada teigia, jog Italija yra nusiteikusi gerinti santykius su Iranu dėl vamzdyno Pietų kryptimi tiesimo¹⁶. Taip Italija ardo Vakarų valstybių politikos vienybę Irano atžvilgiu ir parodo, kad nėra principingos bendros politikos.

Irano energetiniu jungčių su Centrinės Azijos respublikomis vystymu nėra suinteresuota nei Turkija, nei Azerbaidžanas. Dėl Irano ir Centrinės Azijos valstybių vamzdynų vystymo sumažėtų per Turkiją eksportuojamos naftos kiekis, – tai tiesiogiai atsilieptų Turkijos ir Azerbaidžano valstybių biudžeto pajamoms, gaunamoms iš naftos transporto tarifų. Turkija neprarastų strateginės naftos transporto valstybės pozicijos vien dėl geografinės padėties – prieigos prie dviejų svarbių jūrų ir Vakarų vamzdynų krypties, tačiau tai sustiprintų Rusijos strategines pozicijas, nes neatsirastų gana rimtų konkurentų naftos transportui vamzdynais į Vakarus.

DUJOTIEKIAI KAIP GEOPOLITIKOS ĮRANKIAI

Lyginant su kitais geopolitiniais veikėjais, Rusija turi didelį strateginį pranašumą Centrinės Azijos dujų transportavimo srityje. Jis atsirado istorijos tėkmėje: kol Centrinė Azija priklausė Sovietų Sąjungai, dujų vamzdynai buvo plėtojami neatsižvelgiant į valstybių (respublikų) sienas. Stengtasi maksimizuoti vamzdynų, einančių per dabartinę Rusijos teritoriją, skaičių, o jungtys su kaimyninėmis valstybėmis ignoruotos. Be to, siekdama didinti Sovietinės Rusijos Respublikos reikšmę, Maskva stengėsi išsklaidyti energetikos objektus po visą Sovietų Sąjungos teritoriją, kad atskiras regionas nepasizymėtų pernelyg didele energetikos objektų koncentracija ir netaptų pernelyg galingu ir nepriklausomu energetinėje sferoje. Tokios politikos pasekmė buvo ir „Mažeikių naftos“ perdirbimo įmonės statyba Lietuvoje, kuri yra

ganėtinai nutolusi nuo energetinių išteklių telkinių. Tokia sovietinė politika dabar leidžia Rusijai įgauti energetinės supervalstybės statusą ir būti reikšminga energetine žaidėja tiek Centrinėje Azijoje, tiek Rytų ir Vakarų Europoje, tiek Tolimuosiuose Rytuose.

Centrinės Azijos regione daugiausiai gamtinių dujų turinti valstybė – Turkmenistanas turi labai ribotas transportavimo galimybes į Rytų Europą per Rusiją ir Kazachstaną, o Pietų kryptimi – į Iraną. Nuo 1994 metų prasidėję konfliktai su Rusijos dujų monopolininku „Gazprom“ dėl dujų tiekimo sukėlė situaciją, kai 1998 m. Turkmenistano dujų eksportas krito iki minimalaus lygio. Išsprendęs apmokėjimo problemas, Turkmenistanas atgavo savo dujų eksporto pozicijas. Šis konfliktas parodė visišką Turkmenistano gamtinių dujų transportavimo priklausomybę nuo Rusijos vamzdynų ir tai, jog Rusija gali vykdyti griežtesnę politiką Turkmenistano atžvilgiu, kelti didesnius reikalavimus. Tokia Rusijos pozicija kartu skatina Turkmenistaną ieškoti alternatyvių dujų eksporto krypčių.

Europa – patraukliausia dujų eksporto kryptis Turkmenistanui. Norint patekti į Europos rinką, kai aplenkiamą Rusijos teritoriją, vamzdynai neišvengiamai turi eiti per Turkijos teritoriją. Tokia situacija stiprina Ankaros geopolitinę padėtį. Be to, dinamiškas Turkijos gamtinių dujų rinkos formavimas sudaro galimybes vystyti Turkmenistano dujų pramonę. Planuoto transkontinentinio tipo dujotiekio trasoje, kuris sujungtų Turkmenistaną per Turkiją, Bosforo sąsiaurį su Europa, iškyla Irano problema, per kurio teritoriją turi eiti dalis vamzdyno. JAV tokiai vamzdyno trasai nepritarė dėl santykių su Iranu, darė spaudimą Turkijai, kad ši atmestų tokio vamzdyno projektą.

Turkmenistano ir Irano siekis didesniais kiekiais eksportuoti dujas į Europos rinką kelia tarpusavio priešišumą, kadangi Irano ir Turkmenistano vamzdynai yra sujungti, o jei nebus pastatyti nauji dujotiekiai, Iranui sutikus padidinti Turkmenistano transportuojamų dujų kiekį, tai reikštų, jog lygiai tiek pat jis turėtų sumažinti savo transportuojamų dujų kiekį, o šito Iranas negali sau leisti. Ilgainiui siekis didinti savo dujų dalį Europos rinkoje, esant integruotoms transportavimo galimybėms, gali pabloginti šių dviejų valstybių santykius. Vienintelė alternatyvi išeitis Turkmenistano dujų vamzdynams aplenkiant Ru-

siją ir Iraną yra dujotiekis Kaspijos jūros dugnu į Azerbaidžaną per Gruziją, Turkiją į Europą. Toks vamzdynas gerokai sumažintų Rusijos „Žydrojo srauto“ dujų vamzdyno į Turkiją ir per ją į Europą reikšmę.

Siekdamos padidinti įtaką Turkmėnistane, JAV 1997 metais padarė nuolaidų Turkmėnistano ir Irano dujotiekio statybai. JAV valstybės departamentas nusprendė, kad Jungtinės Valstijos gali skirti iki 20 mln. dolerių dujotiekio statybai ir oficialiai išlaikyti savo principinę poziciją Irano atžvilgiu. 1997 metais baigtas Turkmėnistano–Irano dujotiekis leidžia daryti valstybių bendradarbiavimą glaudesnį, tačiau Iranas linkęs išlaikyti griežtą poziciją ir Turkmėnistano dujas perka prie savo sienos, o vėliau jomis disponuoja kaip savomis. Šis trumpas vamzdynas laikomas pirmine Turkmėnistano–Irano–Turkijos–Europos projekto dalimi. JAV viceprezidentas Alas Gore’as 1998 metais pasirašė susitarimą su Turkmėnistano prezidentu Sapurmuratu Nijazovu dėl dujotiekio per Kaspiją ir tam skyrė 750 tūkst. dolerių. JAV yra suinteresuota dujotiekiu Kaspijos jūros dugnu per Azerbaidžaną, Gruziją, Turkiją pirmiausia todėl, kad JAV siekė aplenkti Irano teritoriją, antra, tokia trasa yra trumpesnė ir, trečia, šis dujotiekis būtų galėjęs tapti alternatyva „Žydrojo srauto“ dujotiekiui iš Rusijos, leistų konkuruoti tiek ekonomiškai, tiek geopolitiniu požiūriu.

Turkmėnistano geografinė pozicija leidžia svarstyti dar vieną alternatyvią dujų transportavimo kryptį – į Rytus. Dujotiekis į Kiniją iš Turkmėnistano turi didžiulį trūkumą – tai statybos kaina, o dėl ilgalaikių dujų tiekimo sutarčių su kitomis valstybėmis Turkmėnistanas negalėtų visiškai aprūpinti vamzdyno gamtinėmis dujomis, dėl mažų pajėgumų mažėtų ir vamzdyno rentabilumas.

Maskva, kontroliuodama visus gamtinių dujų vamzdynus į Europą iš Turkmėnistano, dirbtinai sukėlė gamtinių dujų krizę Ukrainoje 2005 m. pabaigoje – 2006 m. pradžioje. Turkmėnistanas tiekdamas dujas Rusijai ir Ukrainai, tačiau „Gazprom“ sutartis su Turkmėnistanu dėl ilgalaikio dujų pirkimo dideliais kiekiais sumažino gamtinių dujų tiekimą Rusijos vamzdynais Ukrainai. Dėl to, kad Turkmėnistanas neturi atskiro vamzdyno į Europą, jis neturėjo galimybių nepriklausomai tiekti dujas ir leisti sumažinti dujų krizės padarinius Ukrainai.

Interesų konfliktai tarp Azerbaidžano ir Turkmėnistano stabdo

vamzdynų į Vakarų statybą. Dujotiekis per Kaspiją, prasidedantis Turkmėnistane ir besibaigiantis Turkijos mieste Erzurumyje, būtų perduotas Turkmėnistano dujų eksportui. Azerbaidžanui pradėjus eksploatuoti Šachdenizo telkinį, jis siekia transportuoti savo dujas į Turkiją, o ne Turkmėnistano dujas dujotiekiu per Kaspiją. Azerbaidžanas, norėdamas maksimizuoti dujų eksportą iš Šachdenizo telkinio, planuoja statyti atskirą dujotiekį, tuomet dujotiekis per Kaspiją Baku tampa nepageidautinas, įskaitant mažą rentabilumą (28–29 doleriai už tūkstantį kubinių metrų) ir didelę statybos kainą (3–5 mlrd. dolerių)¹⁷. Šiam projektui trukdo ir neišspręstas sienų Kaspijos jūroje klausimas.

Rusijos ir Irano tarpusavio bendradarbiavimas gali leisti įgyti didesnę galią pasaulio ir Centrinės Azijos energetikos rinkose. Iranas bendradarbiavimą su Rusija energetinėje srityje ketina perkelti į aukštesnį lygmenį. 2007 m. pradžioje, Rusijos saugumo vadovui Sergejui Ivanovui lankantis Irane, Irano dvasinis lyderis Ali Khemenei pasiūlė Rusijai kurti bendradarbiavimo organizaciją dujų gavybos ir transportavimo srityse, tam tikrą „dujų OPEC“ atitikmenį. Apie dujų kartelį Iranas ir Rusija pradėjo derėtis jau 2001–2002 metais, tačiau derybos buvo gana pasyvios, o Rusijos galiai Centrinėje Azijoje didėjant, jos gali peraugti į tokio projekto įgyvendinimą¹⁸. Jeigu pavyktų suburti bent tris dujų gavybos lyderius pasaulyje – Rusiją, Iraną ir Katarą į tokio tipo organizaciją, jie valdytų apie 57 proc. pasaulio dujų rezervų. Atsižvelgiant į geografines pozicijas, Iranas ir Rusija įgytų didesnes veikimo galimybes Europos ir Kinijos rinkose¹⁹. Centrinė Azija dėl energetinių išteklių transportavimo priklausomybės tokioje organizacijoje taptų „mažuoju broliu“, pritariančiu Rusijos pozicijai. Kazachstanas ir Turkmėnistanas būtų labai pageidautini „dujų OPEC“ organizacijoje, nes dėl organizacijos geografinio vientisumo Kinija ir Europa turėtų ribotas galimybes paveikti tam tikras regiono valstybes sau naudinga kryptimi, būtų labai apribota galimybė importuoti dujas. Dėl gerų Rusijos ir Alžyro santykių ir panašių pozicijų gamtinių dujų srityje Europos priklausomybė nuo Rusijos išaugtų ir Europa, aišku, taptų priklausoma nuo „dujų OPEC“.

Rusijos energetinės pozicijos Centrinės Azijos regione gerokai

sustiprėjo Vladimirui Putinui, Gurbanguly Berdymuhammedovui ir Nursultanui Nazarbajevui 2007 m. gegužės 13 d. pasirašius ketinimų protokolą dėl dujotiekio, kuriam jau suteiktas „Prikaspiisky“ pavadinimas, per šias tris valstybes tiesimo. Tris valstybes sujungtų bendras dujotiekis, eisiantis Kaspijos jūros pakrante, kuriuo iš Turkmėnistanu ir Kazachstanu dujos būtų transportuojamos į Rusiją; numatomas šio dujotiekio galingumas gali siekti 90 mlrd. m³ per metus. Dar nėra pateikti duomenys apie dujotiekio statybos kaštus ir rentabilumą, tačiau jo strateginė reikšmė ir galimas geopolitinių veikėjų įtakos regione persiskirstymas svarstomas ir analizuojamas. Ši dujotiekio sutartis iš karto paveikia dvi sritis – pirmiausia apriboja Vakarų valstybių planuojamų dujotiekių tiesimą ir, aišku, tiesioginės įtakos didėjimą, be to, natūraliai didina Rusijos įtaką – Centrinės Azijos gamtinių dujų sektoriuje ima vyrėti Rusija. Pasirašyti atskiri susitarimai su Turkmėnistanu ir Kazachstanu leis modernizuoti Centrinės Azijos vamzdynų sistemas, o tai nukreips didžiąją energetinių resursų dalį Rusijos kryptimi. Rusija gebėjo įtikinti Centrinės Azijos respublikas gamtines dujas parduoti mažesnėmis kainomis²⁰. Taip Rusija kompensuoja susidarantį dujų trūkumą savo vidaus rinkoje, nes savas dujas rinkos kaina parduoda Europos Sąjungos valstybėms, šiek tiek mažesnėmis kainomis NVS valstybėms. Kremlius nelinkęs nuolaidžiauti nei vidaus vartotojams, nei mažesnę negu rinkos kainą mokantiems vartotojams ir, siekdamas padidinti pelną, ketina kelti kainas. Tokią poziciją, žinoma, formuoja alternatyvų rusiškoms dujoms stoka, o rinkos dėsniai, kuriais vadovaujamosi verslo srityje ir kurie buvo priimti Europos Komisijos dėl energetinio sektoriaus liberalizavimo, energetikos sferoje neveikia.

„Prikaspiisky“ akto pasirašymas rodo, kad Turkmėnistanas traukiasi iš neutralios pozicijos. Turkmėnistanu prisidėjimas prie projekto gali rodyti ir tai, kad valstybė, negalėdama įgyvendinti visiems pažadėtų milžiniškų energetikos išteklių kvotų diversifikavimo projektuose, linkusi rinktis vamzdyną į Rusiją ir taip atsiriboti nuo kitų projektų įgyvendinimo. Vieno kelio pasirinkimas gali indikuoti ir tai, kad Turkmėnistanu gamtinių dujų rezervai buvo gerokai pervertinti (neskaitant pačių Turkmėnistanu lyderių, kurie pateikdavo nerealius

skaičius), o Rusijos specialistai pateikė realesnius vertinimus ir pasiūnauja savo padėtimi.

Dėl Turkmėnistanu prisijungimo prie šio pakto ir galimybių pervertinimo, taip pat dėl gamtinių dujų tiekimo alternatyvos menkumo arba stokos Kinija atsiduria sudėtingoje padėtyje. Norėdama užsitikrinti dujų tiekimą, Kinija gali tapti dar labiau priklausoma nuo Rusijos arba imti mokėti didesnę kainą, o tai sukeltų grandininę reakciją ir pakeltų rinkos kainą. Taigi Rusija bet koku atveju laimėtų²¹.

„Kazachstanas yra svarbiausia valstybė regione Rusijai“²², todėl Kazachstanas vienintelis gali reikalauti nuolaidų iš Rusijos pusės²³. Rusija neabejotinai turėjo pasiūlyti daugiau nei Turkmėnistanui, kad paskatintų Kazachstaną prisijungti prie susitarimo ir kartu neleistų jam dalyvauti Krokuvos susitikime, kuriame Lenkija, Ukraina, Gruzija, Lietuva ir Azerbaidžanas tarėsi dėl naujo naftos vamzdyno statybos aplenkiant Rusiją. Kazachstanui buvo pažadėta išplėsti „Kaspijos vamzdynų konsorciumo“ naftotiekį, kad Rusija užtikrintų naftos tranzitą per savo teritoriją. Rusijai be abejo naudingiau buvo siūlyti tranzitą „Rosneft“ valdomais vamzdynais, tačiau Kazachstanas galėjo atmesti tokią galimybę, o „Kaspijos vamzdynų konsorciumas“ yra priimtinesnis, nes Rusijos akcijų dalis siekia tik 25 proc., ir tai Kazachstanui naudingiau.

Planuojamas „Prikaspiisky“ dujotiekis ir taip tampa rimta atsvara dujotiekiui per Kaspiją iš Centrinės Azijos į Vakarų. Gerėjantys Maskvos diplomatiniai ir ekonominiai santykiai su Centrinės Azijos respublikomis didina Rusijos įtaką regione, o Aleksejaus Milerio dalyvavimas pasirašant sutartį parodo, kad „Gazprom“ kompanija bus esminis naftotiekio statybos ir valdymo subjektas. Rusija įtvirtina savo dominavimą Centrinėje Azijoje, kurią jau seniai laiko priklausomą nuo savęs ir vadina artimuoju užsieniu²⁴.

Reikia suvokti, kad Centrinė Azija negali tapti išsigelbėjimu nuo Rusijos Rytų Europos energetinių išteklių vartotojams dėl efektyvios Rusijos užsienio ir energetikos politikos Centrinėje Azijoje (Rusija vienu vizitu į Centrinę Aziją laimėjo labai daug, neabejotinai padidino savo įtaką Vakarų, Pietų ir Rytų kryptimis), ribotos Centrinės Azijos energetinių išteklių gavybos ir transportavimo galimybių, jau egzistuojančių išipareigojimų.

NUORODOS IR PASTABOS

- 1 Foreword, Acknowledgments, Acronyms and Abbreviations, Definitions. Rasta: <http://www.adb.org/Documents/Books/ADO/2003/prelims.asp>. Žiūrėta 2007 05 15.
- 2 Centrinės Azijos respublikose yra 3,8 proc. pasaulio gamtinių dujų rezervo ir apie 1,4 proc. pasaulio naftos rezervų. *Energy Information Administration. World Crude Oil and Natural Gas Reserves*, January 1, 2006. Rasta: <http://www.eia.doe.gov/emeu/international/oilreserves.html>. Žiūrėta 2007 09 12.
- 3 Жульцов С. С., Ушков А. М., Зонн И. С. *Геополитика Каспийского региона*. Москва: Международные отношения. 2003, p. 112.
- 4 *We're Helping to Give Kazakhstan a Vital Gateway to the International Oil Market*. Rasta: <http://www.bp.com/sectiongenericarticle.do?categoryId=9002177&contentId=7004037>. Žiūrėta 2007 05 12.
- 5 Жульцов С. С., Ушков А. М., Зонн И. С. Op. cit.
- 6 Ten pat, p. 114.
- 7 Ten pat, p. 115.
- 8 Engdahl W. F. *Color Revolutions, Geopolitics and the Baku Pipeline*. Rasta: http://www.engdahl.oilgeopolitics.net/Geopolitics_Eurasia/Color_Revolutions/color_revolutions.html. Žiūrėta 2007 04 04.
- 9 Жульцов С. С., Ушков А. М., Зонн И. С. Op. cit., p. 117.
- 10 Engdahl W. F. Op. cit.
- 11 Жульцов С. С., Ушков А. М., Зонн И. С. Op. cit., p. 119.
- 12 Chufirin G. Energy Dimension in Russian Global Strategy. *Russia's Caspian Energy Policy and its Implications on The U.S. – Russia Relationship*. Houston University, 2004, p. 14. Rasta: http://www.rice.edu/energy/publications/docs/PEC_chufirin_10_20041.pdf. Žiūrėta 2007 05 24.
- 13 Juodojoje jūroje „Žydrojo srauto dujotiekis“, Baltijos jūroje „Šiaurės Europos dujotiekis“.
- 14 Volovoj V. *Rusijos ir Kazachstano santykiai: sąjungininkai ir / ar konkurentai?* Rasta: <http://www.geopolitika.lt/?artc=281>. Žiūrėta 2007 05 24.
- 15 Жульцов С. С., Ушков А. М., Зонн И. С. Op. cit., p. 128.
- 16 Ten pat, p. 133.
- 17 Ten pat, p. 145.
- 18 Blank S. Russia Takes a Step Toward the Formation of a Natural Gas Cartel. *Business & Economics*. Rasta: <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav051707.shtml>. Žiūrėta 2007 05 19.
- 19 Mikutis E. *Rusijos puolimas energetikos fronte*. Rasta: <http://www.geopolitika.lt/?artc=699>. Žiūrėta 2007 05 14.
- 20 Turkmėnistanu dujų kaina Rusijai yra tik apie 60 USD už tūkstantį kubinių metrų. Minimali rinkos kaina – apie 235 USD už tą patį kiekį.
- 21 Blank S. Russia Takes a Step Toward the Formation of a Natural Gas Cartel. *Business & Economics*. Rasta: <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav051707.shtml>. Žiūrėta 2007 05 19.

- 22 Trenin D. *The End of Eurasia: Russia and the Border Between Geopolitics and Globalization*. Washington. 2001, p. 198.
- 23 Svarbiausios Centrinės Azijos šalies statusą JAV Baltųjų rūmų administracija, taip pat kaip ir Rusija, teikia Kazachstanui. Engdahl W. F. *America's Geopolitical Nightmare and Eurasian Strategic Energy Arrangements*. Rasta: http://www.engdahl.oilgeopolitics.net/Geopolitics_Eurasia/Nightmare/nightmare.html. Žiūrėta 2007 05 19.
- 24 Artimasis užsienis – sovietinis terminas, iliustruojantis Rusijos siekius posovietinėse teritorijose.

SUMMARY

PIPELINE GEOPOLITICS IN CENTRAL ASIA REGION BETWEEN RUSSIA AND THE WEST

After the collapse of Soviet Union in Central Asia geopolitical vacuum formed where the major powers of the world, including neighbors of republics of Central Asia, tried there to increase their influence. Interests in gaining influence in Central Asia were determined not only by common interest spheres of realism, as increasing geopolitical power or power restriction of possible rivals, but also aspects of neorealism like energy security and economical influence, which are even more important. In that way, pipelines of energetic resources are not only in sphere of economical interest, but also is the way of gaining geopolitical power.

Russia, as the dominant power in Eurasian continent, tries to regain its lost impact on Central Asia after collapse of Soviet Union. After 1991 it started to plan the ways of expansion its economical and political power to Central Asia through development of oil and gas transportation pipelines which pass its territory. After gaining independence, republics of Central Asia didn't have clear vision of their foreign policy, and their ties with Russia were still very strong and determined by common history and political culture, so Russia could do stronger impact on gaining beneficial pipelines routes, in that way eventually, strengthening its influence in world market of energy resources and also international politics. The President of Russian Federation Vladimir Putin greatly influenced Russian foreign politics based on energy resources and transportation routes, which helps Russia to regain influence in all other spheres.

Western countries, and United States in the first place, acting on their

own and through their partners, mainly Turkey, tied to gain greater influence in Central Asia through diversifying pipelines routes, and avoiding routes through Russian territory. In that way, European countries would become more independent from Russian energy politics in the region, and also Central Asia countries could maintain their preferred energy and foreign policy, avoiding Russian impact on their decisions. Countries with energy resources and without need using Russian transportation pipelines obviously strengthen their geopolitical positions as well as influence of Western countries, and become more independent from Russia. In such case there appears Azerbaijan, which becomes the main window of transportation of oil and natural gas of Central Asia to the world market, without any need passing Russia. For such economic and political projects United States donate and invest lots of money, for example “Baku–Supsa” or “Baku–Tbilisi–Ceyhan” projects need billions of dollars, but investment repays not only in economic, but also in geopolitical profit – countries become part of Western cultural influence.

In conclusion it is needless to say that Central Asia is now situated between two opposite vectors of influence Western and Russian, if not to bear in mind influence of China upon republics. In such tense situation the smallest geopolitical or geoeconomic victory can lead to a great expand of power from one or another competing rival for the energy resources and political influence in the region.